

بررسی رابطه‌ی ویژگی‌های شخصیتی کودکان با سبک‌های فرزندپروری والدین از طریق
معانی رمزی نقاشی ترسیم خانواده در کودکان پیش‌دبستانی استان تهران
دکتر منصوره کریم زاد^۱، فائزه نفر^۲، زهرا نفر^{۳*}

چکیده

مقدمه: خانواده به عنوان اولین کانون اجتماعی شدن کودکان تاثیر مهمی در رشد به ویژه رشد شخصیت کودکان دارد و در این زمینه سبک‌های فرزندپروری والدین عاملی مهم در این رشد بر شمرده می‌شود. در این رابطه نقاشی کودکان یک از روش‌ها در شناسایی سلامت روان و رشد شخصیت است. هدف از پژوهش حاضر، بررسی رابطه‌ی ویژگی‌های شخصیتی کودکان با سبک‌های فرزندپروری والدین از طریق معانی رمزی نقاشی ترسیم خانواده در کودکان پیش‌دبستانی استان تهران است.

روش پژوهش: جامعه آماری پژوهش حاضر، کلیه کودکان پیش‌دبستانی منطقه ۲۰ استان تهران است که تعداد ۱۰۳ نفر از کودکان به‌عنوان نمونه از طریق نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. در این پژوهش، پرسشنامه سبک‌های فرزندپروری بامریند (۱۹۷۳) توسط والدین تکمیل شد و برای تحلیل معانی رمزی نقاشی کودکان از ترسیم نقاشی خانواده کرمن (۱۹۵۱) استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها، از شاخص آماری توصیفی (فراوانی و نمودارها و جدول‌ها) و آمار استنباطی (آزمون خیلی دو، آزمون فیشر و آزمون خیلی دو تعقیبی) استفاده شد.

یافته‌ها: این پژوهش نشان داد که میان شاخص‌های وسعت، فاصله و انطباق همسان‌سازی با سبک فرزندپروری رابطه وجود دارد. بین خانواده‌هایی با سبک فرزندپروری قاطع و خانواده‌هایی با سبک فرزندپروری سهل‌گیرانه در شاخص وسعت تفاوت معنادار وجود دارد. پاسخ‌های انطباق همسان‌سازی والدین نقاشی در بین خانواده‌هایی با سبک فرزندپروری استبدادی و خانواده‌هایی با سبک فرزندپروری سهل‌گیر تفاوت معنادار وجود دارد. در پاسخ‌های فاصله نقاشی، بین خانواده‌هایی با سبک فرزندپروری قاطع و خانواده‌هایی با سبک فرزندپروری استبدادی تفاوت معنادار وجود دارد. همچنین در پاسخ‌های فاصله نقاشی، بین خانواده‌هایی با سبک فرزندپروری قاطع و خانواده‌هایی با سبک فرزندپروری سهل‌گیرانه تفاوت معنادار وجود دارد.

۱. دانشیار دانشکده علوم تربیتی و رفاه اجتماعی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی. تهران. ایران.

۲. کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، دانشگاه شهید بهشتی. تهران. ایران

۳. دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی. دانشگاه علامه طباطبایی (ره). تهران. ایران. ایمیل نویسنده مسئول*:

znafar72@yahoo.com

بررسی رابطه‌ی ویژگی‌های شخصیتی کودکان با سبک‌های فرزندپروری والدین از طریق ...

بحث و نتیجه‌گیری: در مجموع، یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که نقاشی کودکان می‌تواند نمایانگر اضطراب‌ها و نگرانی کودکان باشد که در سبک‌های مختلف فرزندپروری رشد یافته‌اند و این سبک‌ها می‌تواند در رشد کودکان نقش داشته باشند.

کلیدواژه: نقاشی کودکان، سبک‌های فرزندپروری، ویژگی‌های شخصیتی

تاریخ دریافت: ۹۹/۱۰/۴ تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۱/۷

مقدمه

خانواده مهم‌ترین عامل در میان عوامل متعددی است که می‌تواند باعث تسهیل رشد و شخصیت کودک یا بازداری آن شود. رشد در اوایل کودکی از طریق عوامل محیطی مانند خانواده، مراقبان، محیط اطراف و فرهنگی تحت تأثیر قرار می‌گیرد (گیاگازوگلو، کولیوسی، سیدیرپولو و فاهانتیدو، ۲۰۱۲). مهم‌ترین عامل اجتماعی شدن در زندگی هر انسانی تجارب دوران کودکی وی در محیط خانواده است. خانواده محیطی است که می‌تواند مهر و محبت، فداکاری و گذشت، صمیمیت و گرمی را برای اعضای خود فراهم کند و درعین حال گاهی هم ممکن است محیط خانواده توأم با حسادت و رشک و دشمنی، کینه‌توزی، خشم و نفرت باشد (احدی و جمهری، ۲۰۱۶).

خانواده به‌عنوان اولین کانون اجتماعی، عوامل مختلفی دارد که یکی از عوامل تأثیرگذار بر رشد فرزندان به‌ویژه رشد روانی آن‌ها، چگونگی روش‌های تربیتی والدین در چارچوب خانواده است. روش تربیتی والدین در تکوین شخصیت و همچنین سازگاری آنان با وضعیت مختلف اجتماعی مؤثر است. روابط مطلوب میان والدین و فرزندان در سلامت روان فرزندان تأثیر فراوان دارد (پرچم، فاتحی‌زاده و اله یاری، ۲۰۱۲).

از طرفی تربیت نیز، برای همه ملت‌ها مسئله مهمی بوده و هست. رابطه‌ی بین فرزندان و والدین و دیگر اعضای خانواده را می‌توان به‌عنوان نظام یا شبکه‌ای دانست که درکنش متقابل با یکدیگر هستند و این نظام به‌طور مستقیم و غیرمستقیم از طریق الگوها و روش‌های مختلف فرزندپروری در کودکان تأثیر می‌گذارد. فرزندپروری شامل روش‌ها و رفتارهایی است که والدین برای تربیت فرزندان خود به کار می‌برند. روش‌های فرزندپروری والدین بر جنبه‌های مختلف رشد فرزندان تأثیر می‌گذارد (پرنده، ۲۰۱۰).

فرزندپروری امری غریزی نیست بلکه روندی تکاملی است که در سرتاسر زندگی کودکان جریان دارد و بر تحول آن‌ها تأثیر به‌سزایی می‌گذارد. بررسی تحلیل محتوای ۵۳۰ مقاله منتشر شده از سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۷ همگی بر اهمیت این موضوع در رشد شخصیت کودکان و نوجوانان تأکید داشته‌اند (فرزند، چرکز و چرکز، ۲۰۱۷). هر خانواده‌ای با توجه به ویژگی‌های پدر و مادر و تقاضاهای آن‌ها و پاسخ‌دهی فرزندان، شیوه‌های تربیتی و فرزندپروری ویژه‌ای را انتخاب می‌کند

1. Giagazoglou, P. Kouliousi, C. Sidiropoulou, M. Fahantidou, A
2. Farzand, M. Çerkez, Ç. Çerkez, Ç

که با بروز و نگهداری رفتارها و ویژگی‌های خاص در فرزندان، رابطه نشان داده‌اند (کوخانی و همکاران، ۲۰۱۶).

باید توجه داشت که ارتباطات و شیوه تربیتی والدین می‌تواند بر موفقیت‌های تحصیلی فرزندان تأثیر قابل توجهی داشته باشد. بر اساس شیوه‌های فرزندپروری (مقتدرانه، مستبدانه، سهل‌گیرانه و بی‌کفایت) فرزندان والدین دارای شیوه مقتدرانه که بهترین حالت است، بسیار خوب پرورش یافته و در انجام تکالیف جدید بهتر از سایرین عمل می‌کنند و از پیشرفت تحصیلی بهتری برخوردارند (ناظمیان، شمس، ۲۰۱۶). سبک‌های فرزندپروری، روش‌هایی هستند که والدین در برخورد با فرزندان اعمال می‌کنند، این سبک‌ها در شکل‌گیری و رشد شخصیت و رفتار آن‌ها تأثیر فراوانی دارد. بامریندا سه سبک فرزندپروری مستبدانه، مقتدرانه و سهل‌گیرانه را ارائه کرده‌است. سبک فرزندپروری مقتدرانه با ترکیبی از مهارگری و حمایت بالای عاطفی، سطوح مناسبی از استقلال و ارتباط دوسویه میان کودک و والد را تأمین می‌کند. این سبک با پیامدهای تحولی مثبت همچون پیشرفت تحصیلی بالا، اتکا به خود، انحراف رفتاری کمتر و روابط بهتر با همسالان همراه است. در سبک سهل‌گیرانه که با تقاضای کم والدین و پاسخ‌دهی بالای آن‌ها مشخص می‌شود، والدین با توجه بیش از حد به فرزندان انتظارات کمی از آنان دارند (شفیع پور و همکاران، ۲۰۱۵). سبک فرزندپروری مستبدانه با تقاضای بالای والدین و پاسخ‌دهی کم آن‌ها مشخص می‌شود با پیامدهای منفی مانند مشکلات رفتاری درونی سازی و برونی‌سازی^۳ همراه است (بلیاد و همکاران، ۲۰۱۹). مطابق نظریه بامریندا، والدین مستبد، در ارتباط با کودک، صمیمیت کم، ارتباط یک‌طرفه و رفتارهای انضباطی سخت‌گیرانه‌ای به کار می‌گیرند. این والدین پذیرای نیازها و امیال کودکان نیستند و انتظارات فراتری از کودک خود دارند و در نتیجه تنیدگی روانی به کودک وارد می‌شود (هدستورن^۴، ۲۰۱۶؛ فو^۵ و همکاران، ۲۰۱۹). از سویی والدین مقتدر، مدت زمان بیشتری با فرزندان خود می‌گذرانند و با فراهم کردن محیط گرم و پذیرنده در خانه، شرایط مساعدی را برای رشد شخصیت و یادگیری فراهم می‌کنند. از این رو سازش یافتگی کودک افزایش می‌یابد و این

-
1. Authoritarian, permissive, authoritative
 2. Baumrind, D
 3. The internalizing and Externalizing Behavioral problems
 4. Hedstrom, E
 5. Fu, C

سازش یافتگی بالا، می‌تواند سلامت رفتاری کودک را پیش‌بینی کرده و احتمال بروز مشکلات رفتاری را کاهش دهد (آیتک^۱ و همکاران، ۲۰۱۹؛ هوسکاو^۲ و همکاران، ۲۰۱۹).

گرولنیک^۳ (۲۰۰۹) بر این باور است که والدین به‌عنوان اولین عوامل اجتماعی کردن کودکان نقش مهمی در ارضای نیازهای روانی کودکان و نوجوانان داشته و انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان را تسهیل می‌کنند (مشتاقی و همکاران، ۲۰۱۳). هنر کودک با ویژگی‌های خود نقش مهمی در آموزش و پرورش، شناخت و درمان او دارد. کودک از طریق فعالیت‌های هنری نه تنها خود، بلکه جهان را می‌شناسد و تصویری از خود به ما می‌دهد. به عبارتی نقاشی کودک یک پیام است. آنچه را که او نمی‌تواند به لفظ درآورد به ما انتقال می‌دهد. نقاشی کودک نه تنها یک وسیله‌ی پرورش خلاقیت و پختگی کودک یا شاخص تکامل نیست بلکه باید آن را به‌عنوان نشانه‌ای از حالات عاطفی کودک و ابزار تحقیق و مبادله با محیط اجتماعی و دنیای بزرگسالان که در اطراف کودک هستند، در نظر گرفت (دادستان، ۲۰۱۸).

کودکان به شیوه‌های مختلفی، تصور خود را از جهان به‌نوعی ترسیم می‌کنند که یکی از این شیوه‌ها نقاشی است. به عبارتی نقاشی رسم خطوط و تصاویر بی‌معنا نیست، نقاشی فقط رسم خط‌خطی‌هایی که کودک روی دیوار انجام می‌دهد و یا سیاه کردن کاغذ و دیوار نیست. در پس این قضایا کودک با استفاده از نقاشی خود، تصویری را که از جهان دارد بیان می‌کند. کودکان از طریق نقاشی، خود و نیازهای خود را بیان می‌کنند و با دیگران و محیط پیرامون خود ارتباط برقرار می‌کنند. در واقع نقاشی کودک نوعی بیان هنری و غیرمستقیم هست که کودک از طریق آن احساسات و افکار خود را به بزرگسالان منتقل می‌کند (حیدری، ۲۰۱۳).

نقاشی همواره یکی از پرکاربردترین آزمون‌های مورد استفاده در درمانگاه‌های روان‌شناختی و ابزاری مفید جهت شناخت دقیق کودک است. آزمون ترسیم خانواده برای بررسی عملکرد خانواده، کیفیت رابطه دل‌بستگی^۴ کودک-والد، درک کودک از روابط با سایر اعضای خانواده مفید است (مایلن، گرین وی و بست^۵، ۲۰۰۵). نقاشی به منزله ابزار فرافکن ناهشیار، از آغاز قرن باهدف شناخت شخصیت و حل مشکلات روانی کودکان به کار گرفته شده است (دادستان،

-
1. Aytac, B
 2. Hosokawa, R
 3. Grolnick
 4. Attachment
 5. Milne, L. Greenway, Ph. Best, F

۲۰۱۸). نقاشی عنصر مهم در زندگی کودکان است. کودکان می‌توانند از طریق نقاشی، شادی، غم، رؤیاهای آینده و اتفاقات گذشته را بیان کنند (شفیعی، سلیمی و کردمیرزا، ۲۰۱۳). نقاشی خانواده یک مکان منطقی است، برای اینکه کودکان بینش‌های فردی خود را بیان کنند. بسیاری از متخصصان روان‌درمانگر که در مورد کودکان کار می‌کنند، معتقدند که نقاشی خانواده، اطلاعات مربوط به پویایی خانواده را از طریق محتوا، محل ترسیم، اندازه، شکل و همچنین جهت ترسیم به ما می‌دهد. روان‌درمانگرها، تعاملات خانوادگی را عموماً یک مسئله مهم در درمان می‌دانند و اغلب آن‌ها به‌عنوان بخشی از ارزیابی و همچنین روش ارتباطی با کودک از نقاشی خانواده استفاده می‌کنند و از کودک می‌خواهند که خانواده خود را ترسیم کند تا اطلاعات بیشتری جمع‌آوری و سپس ارزیابی کنند (خطیری و نوری، ۲۰۱۸). بیاسی، بونایتو و لوین (۲۰۱۵) دریافتند که در خانواده‌های سازش یافته تصاویر توسط کودکان بزرگ‌تر ترسیم می‌شود و از سطح بیشتری از کاغذ استفاده کرده‌اند؛ درحالی‌که کودکان متعلق به خانواده‌های سازش نایافته از سطح کمتری از کاغذ برای نقاشی افراد استفاده نموده و افراد را لاغر و باریک کشیدند.

در زمینه‌ی رابطه‌ی سبک‌های فرزندپروری با معانی رمزی در نقاشی خانواده کودکان پژوهش‌های اندکی صورت گرفته است. حیدری (۲۰۱۳) در تحقیقی با عنوان بررسی و مقایسه ویژگی‌های نقاشی خانواده در کودکان پایه سوم با سبک فرزندپروری به این نتیجه رسید که بین سه سبک فرزندپروری در پاسخ پویایی ترسیم و تعامل بین اشخاص، ناارزنده سازی والدین و غنا و درجه تکامل نقاشی در نقاشی کودکان معنادار است. فان (۲۰۱۲) در پژوهشی که در چین تحت عنوان مطالعه‌ای بر نقاشی جنبشی خانواده در کودکان با خانواده‌های با ساختارهای مختلف شامل خانواده‌های تک والدی، خانواده‌های سنتی و خانواده‌های مهاجر در سه گروه ۳۰ نفره به‌منظور تعیین تفاوت این سه خانواده در نقاشی کودکان صورت گرفت یکی از یافته‌ها این بود که در گروه تک والدی حذف پدر یا مادر بالاتر از گروه‌های دیگر بود.

شاکریان (۲۰۰۹) در پژوهش خود با عنوان مقایسه ترسیم خانواده جهت تحلیل روان‌شناختی کودکان در خانواده‌های عادی و تک والدی بر روی ۱۶۰ کودک ۵ تا ۱۰ ساله در سنندج، به این نتیجه دست‌یافت که کودکان خانواده‌های تک والدی نسبت به کودکان خانواده‌های عادی بیشتر اقدام به حذف خود، حذف یکی از والدین و ترسیم والدین با فاصله می‌کنند. پژوهش ابروانی و

1. Biasi, V. Bonaiuto, P. Levin, J

2. Fan, R

همکاران (۲۰۰۷) با عنوان مقایسه‌ی شاخص‌های ترسیمی کودکان خانواده‌های گسسته و ناگسسته در آزمون ترسیم خانواده بر ۵۰ پسر دانش آموز ۷-۹ سال شهر تهران، در بررسی خانواده‌های کودکان طلاق و غیر طلاق دریافتند که کودکان طلاق سطح کمتری از کاغذ را برای ترسیم انتخاب کردند.

تحقیقی توسط رزینکوف^۱ و رزینکوف^۲ (۲۰۰۱) تحت عنوان "آزمون ترسیم خانواده: مطالعه‌ای مقایسه‌ای از نقاشی‌های کودکان" انجام شد که نقاشی‌های خانواده ۱۰۰ کودک کلاس دوم در طیف سنی ۷-۹ سال که به سه گروه جنسیت، نژاد و درآمد تقسیم شده بودند گرفته شد. هدف از این مطالعه این بود که بررسی کند آیا اختلاف بین گروه، باعث اختلاف در ویژگی‌های نقاشی‌های خانواده این کودکان می‌شود یا نه. از جمله یافته‌های به دست آمده، برخلاف خانواده‌های با درآمد، متوسط کودکان خانواده‌های کم درآمد در بسیاری از موارد مادر را از نقاشی حذف و فرزندان دیگر را بزرگ‌ترین فرد در نقاشی ترسیم کرده بودند که این‌طور به نظر می‌آمد که افراد در هوا معلق‌اند و پدر هم در اکثر موارد بدون دست ترسیم شده بود (رزینکوف، رزینکوف، ۲۰۰۱). به نقل از فیض، (۲۰۰۵).

با توجه به آنچه گفته شد، پایه‌های شخصیتی کودکان در خانواده شکل می‌گیرد و کیفیت فرزندپروری تأثیر مهمی بر رشد شخصیت، رفتار و نگرش‌های کودکان دارد. بنابراین هدف مطالعه حاضر، بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی کودکان با سبک‌های فرزندپروری استبدادی، قاطع و سهل‌گیر از طریق ترسیم نقاشی خانواده است.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف توصیفی و از نظر روش علی-مقایسه‌ای است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه کودکان پایه پیش از دبستان که در سال تحصیلی ۱۳۹۵-۱۳۹۶ در شهرری استان تهران زندگی می‌کنند، است. براساس جدول مورگان^۳ اندازه اثر ۰/۵ و آلفای ۰/۰۵ حجم نمونه ۱۰۳ نفر برآورد شد. از جامعه آماری فوق به صورت نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای، به صورت چندمرحله‌ای، ابتدا از بین ۳۸ مهدکودک پیش‌دبستان، ۲۰ مهدکودک پیش‌دبستان و سپس از بین ۲۰ مهدکودک پیش‌دبستان، ۸ پیش‌دبستان انتخاب شد و در نهایت از بین ۸ پیش‌دبستان، ۴ پیش‌دبستانی انتخاب

1. Reznikoff, M
2. R.Reznikoff, H
3. Morgan, K

شد که تعداد ۱۰۳ کودک که با والدین خود زندگی می‌کردند؛ برای نمونه پژوهش انتخاب شدند و پرسشنامه بامریند را یک یا هردوی والدین آن‌ها تکمیل کردند در اجرای آزمون، قبل از انجام آن، رابطه عاطفی با کودکان توسط آزمونگران که از دو نفر روانشناس تحصیل کرده دانشگاهی انتخاب شده بودند، برقرار شد و بدون اعمال هرگونه فشار و براساس رضایت خانواده و کودکان در محل مهد کودک که از قبل پیش‌بینی شده بود، آزمون انجام گرفت.

پرسشنامه فرزندپروری بامریند

بامریند از دانشگاه کالیفرنیا در سال ۱۹۷۳، بررسی‌هایی را انجام داد که طی آن، الگوهای از شیوه‌های فرزندپروری والدین مشخص شد. وی ابتدا برای اجرای مطالعات خود، پرسشنامه‌هایی را طراحی کرد که به نام خود او معروف شد. این ابزار اقتباسی است از نظریه اقتدار والدین که بر اساس نظریه بامریند، از سه الگوی سهل‌انگارانه، آمرانه و مقتدرانه والدین برای بررسی الگوهای نفوذ و شیوه‌های فرزندپروری ساخته شده است. این پرسشنامه دارای ۳۰ سؤال هست که ۱۰ سؤال آن به شیوه سهل‌انگارانه، ۱۰ سؤال به شیوه آمرانه و ۱۰ سؤال دیگر به شیوه مقتدرانه مربوط می‌شود.

روش نمره‌گذاری پرسشنامه به این صورت هست که والدین آزمودنی‌ها با مطالعه هر سؤال نظر خود را با انتخاب گزینه موردنظر برحسب یک مقیاس درجه‌ای لیکرت مشخص می‌کنند. این مقیاس از صفر تا ۴ نمره‌گذاری می‌شود و با جمع نمرات، ۳ نمره مجزا در مورد ۳ الگوی فرزندپروری برای هر آزمودنی، به دست می‌آید. برای روایی این پرسشنامه، رابطه بین سهل‌گیر بودن و مستبد بودن (۰/۰۵-) و رابطه بین مقتدر بودن و مستبد بودن (۰/۵۲-) گزارش کرده‌اند (بوری، ۱۹۹۱؛ به نقل از روحانی، جلالی و موسوی، ۲۰۱۹). بوری (۱۹۹۱) میزان پایایی این پرسشنامه را با روش بازآزمایی ۰/۸۱ برای سبک سهل‌گیرانه، ۰/۹۲ برای سبک مستبدانه و ۰/۹۲ برای سبک مقتدرانه گزارش نموده است (سید موسوی و همکاران، ۲۰۰۸). مینائی و نیک‌زاده در بررسی روایی و پایایی این پرسشنامه بر روی ۵۷۶ نفر از مادران دانش آموز دوره ابتدایی شهر تهران به این نتیجه رسیدند که پرسشنامه دارای روایی نسبتاً مطلوبی است و پایایی کل پرسشنامه از آلفای طبقه‌ای و پایایی خرده مقیاس‌ها با استفاده از ضریب گاتمن نشان داد که پرسشنامه از پایایی خوبی برخوردار است و ضریب پایایی خرده مقیاس‌ها در طیف ۰/۷۷-۰/۶۲ است (مینائی و نیک

¹. Buri, J

زاده، ۲۰۱۷). در بررسی پایایی ابزار در مطالعه حاضر با آلفای کرونباخ محاسبه شده برای سبک سهل‌گیر ۰/۶۲، برای مستبدانه ۰/۷۳ و برای مقتدرانه ۰/۶۳ محاسبه شده است؛ بنابراین پرسشنامه از پایایی پژوهشی لازم برخوردار است.

آزمون نقاشی خانواده کرم^۱

این آزمون در ابتدا توسط اپل^۲ و ولف^۳ پیشنهاد شد اما بعدها به طور کامل به عنوان ترسیم خانواده توسط هالس^۴ (۱۹۵۱) تدوین شد. این آزمون همزمان با پیشرفت خانواده درمانی در سال‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ شهرت بیشتری به دست آورد. کرم بر اساس دستورالعمل (ترسیم یک منظومه خانوادگی) کوشش می‌کند تا چگونگی مسایل ارتباطی را روشن سازد (دادستان، ۲۰۱۸). نقاشی کودک از اعضا و افراد خانواده با استفاده از دستورالعمل آزمون ترسیم خانواده، در ۵ سطح الف) ترسیمی (وسعت و نیروی خطوط، ناحیه ترسیم، جهت ترسیم). ب) ساخت صوری (ارزشیابی غنا و درجه تکاملی نقاشی، پویایی ترسیم و تعامل بین اشخاص). ج) محتوای نقاشی و تفسیر روان‌تحلیل‌گری (حذف، جابه‌جایی، گرایش‌های عاطفی مثبت و منفی). ه) چگونگی بیان گرایش‌ها و دفاع‌های من در ترسیم (فرد ارزنده‌سازی شده، نارزنده‌سازی خود، روابط با فاصله، نزدیک بودن دو شخص) تفسیر می‌شود (بختیاری‌زاده، ۲۰۱۳).

نتایج از طریق نمره‌گذاری ۰ و ۱ (وجود یا عدم وجود نمادهای مرتبط در هر شاخص ترسیمی) و جمع‌بندی اعداد هر مجموعه، به دست آمد. بسیاری از افراد درگیر با سنجش و درمان به شناخت ساختار و روابط خانوادگی علاقه‌مند شده‌اند. همانند سایر فنون نقاشی برای آشکار کردن اطلاعات کمتر از پرسش‌های مستقیم تهدیدکننده است. با توجه به نوسان‌های شرایط در دفعات مختلف اجرا، دشواری اثبات و یا رد فرضیه‌های زیربنایی مراحل آزمون، پیچیدگی و غنای نقاشی‌ها، در بیشتر موارد تعیین اعتبار و روایی نقاشی‌های فرافکن بسیار دشوار است. (مارنات و مارنات، ۲۰۱۸). در زمینه بررسی پایایی و قابلیت آزمون ترسیم خانواده، پژوهشی به انجام نرسیده است. اما پایایی نتایج ترسیم خانواده، تابع تجربه بالینی آزمونگر است. همچنین کرم در انتشار نتایج خود، بر این نمونه‌ای مرکب از ۱۲۰۰ تک بررسی (۸۰۰ پسر و ۴۰۰ دختر ۶ تا ۱۴ ساله) متکی است که بر این

1 Kerman, L

2 Apple, B

3 Wolf, V

4 Halse, F

5 Marnat, G. Marnat, G

اساس، نتایج خود را دارای قابلیت تمایز میان حالات معمولی و حالات خاص یا اختلال آمیز می‌داند (کرمز، ترجمه دادستان و منصور، ۲۰۱۹). روایی آزمون با استفاده از نظر متخصصان در این زمینه در سطح بالایی ارزیابی شد. ریت میلر و ماندلر (۱۹۹۷) این نتیجه‌گیری را ارائه دادند که صفات کلی بر طبق نظر فولر، وانس و اواد (۱۹۹۷) تعداد زیادی از روان‌شناسان، ارزیابی‌هایی از کودکان به عمل آوردند که بعضی از ابزارهای آنان، آزمون‌های فرافکن ترسیمی بودند، که از پایایی درونی قابل ملاحظه‌ای برخوردار بودند. فولر (۱۹۹۷) مقیاس نمره‌گذاری دو آزمونگر را که از سیستم نمره‌گذاری کوپیتز استفاده کرده بودند با هم مقایسه کرد و پایایی درونی ۰/۸۵ به دست آورد (بختیاری‌زاده، ۲۰۱۳).

جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و آمار استنباطی (آزمون خی دو، آزمون فیشر و آزمون خی دو تعقیبی) استفاده شد.

یافته‌ها

بر اساس نمره کسب‌شده والد یا والدین از پرسشنامه‌ها، مشخص شد که از این تعداد کودک، ۳۶ کودک دارای والد یا والدین با سبک فرزندپروری قاطع، ۴۱ کودک دارای والد یا والدین با سبک فرزندپروری استبدادی و ۲۶ کودک دارای والد یا والدین با سبک فرزندپروری سهل‌گیر هستند.

ویژگی‌های جمعیت شناختی در این نمونه به شرح زیر است:

جدول ۱: فراوانی سبک‌های فرزندپروری بر حسب جنسیت و میزان تحصیلات والدین

ویژگی	سبک قاطع	سبک استبدادی	سبک سهل‌گیر
جنسیت			
دختر	۲۳	۲۵	۱۹
پسر	۱۳	۱۶	۷
تحصیلات			
زیر دیپلم	۹	۹	۶
دیپلم	۱۲	۱۱	۶
کارشناسی	۷	۱۵	۱۱
کارشناسی ارشد	۴	۵	۳
دکتر	۴	۱	۰

بررسی رابطه‌ی ویژگی‌های شخصیتی کودکان با سبک‌های فرزندپروری والدین از طریق ...

از هر کودک به‌طور انفرادی آزمون ترسیم خانواده گرفته شد و در مدت‌زمان اجرای آزمون، مشاهدات بالینی جهت تفسیر دقیق‌تر نقاشی‌ها، توسط محقق به عمل آمد و در پایان نیز، مصاحبه‌ای که شامل ۷ پرسش در رابطه با این آزمون است، اجرا گردید. در این پژوهش از ابزارهای زیر استفاده شد.

فراوانی نمرات خام حاصل از شاخص وسعت نقاشی خانواده به تفکیک سبک‌های فرزندپروری در جدول (۲) ارائه شده است.

جدول ۲: فراوانی سبک‌های فرزندپروری برحسب وسعت

وسعت			
گروه‌ها	۰	۱	مجموع
سبک قاطع	۴	۳۲	۳۶
سبک استبدادی	۷	۳۴	۴۱
سبک سهل‌گیر	۹	۱۷	۲۶
مجموع	۲۰	۸۳	۱۰۳

با توجه به نتایج مندرج در جدول (۳)، مقدار آماره χ^2 دو تفاوت فراوانی‌ها در سه گروه با ۲ درجه آزادی برابر ۶/۵۶۹ است. از آنجایی که این مقدار از مقدار بحرانی توزیع χ^2 دو با ۲ درجه آزادی در سطح ۰/۰۵ معادل ۵/۹۹ بزرگ‌تر است، بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد تفاوت معناداری بین وسعت در نقاشی کودکان از سبک‌های فرزندپروری مختلف وجود دارد.

جدول ۳: نتایج آزمون χ^2 دو مقایسه فراوانی وسعت میان سه سبک فرزندپروری

متغیر	آماره χ^2 دو	درجه آزادی	سطح معناداری	آماره دقیق فیشر	سطح معناداری
وسعت	۶/۵۶۹	۲	۰/۰۶۲	۵/۱۵۱	۰/۰۷۱

جدول ۴: نتایج آزمون χ^2 دو تعقیبی مقایسه فراوانی وسعت میان دو سبک فرزندپروری

متغیر	گروه I	گروه J	آماره χ^2 دو	درجه آزادی	سطح معناداری
سبک قاطع	سبک استبدادی	۰/۵۵۶	۱	۰/۴۵۶	
وسعت	سبک استبدادی	سبک سهل‌گیر	۲/۶۹۳	۱	۰/۱۰۱
	سبک سهل‌گیر	سبک قاطع	۵/۰۳	۱	۰/۰۲۵

با توجه به جدول فوق، آماره χ^2 دو تفاوت دو گروه والدین با سبک فرزندپروری قاطع و سهل‌گیرانه با یک درجه آزادی برابر ۵/۰۳ است که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۵ معنادار است،

بررسی رابطه‌ی ویژگی‌های شخصیتی کودکان با سبک‌های فرزندپروری والدین از طریق ...

بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد فراوانی پاسخ‌های وسعت نقاشی در بین خانواده‌هایی با سبک فرزندپروری قاطع و خانواده‌هایی با سبک فرزندپروری سهل‌گیرانه تفاوت معنادار وجود دارد. با این حال در میان سایر سبک‌های فرزندپروری این رابطه مشاهده نمی‌شود. فراوانی نمرات خام حاصل از شاخص انطباق (هشیار و ناهشیار) نقاشی خانواده به تفکیک سبک‌های فرزندپروری در جدول (۵) ارائه شده است.

جدول ۵: جدول فراوانی سبک‌های فرزندپروری بر حسب انطباق همسان‌سازی والدین

انطباق همسان‌سازی والدین			
گروه‌ها	۰	۱	مجموع
سبک قاطع	۱۴	۲۲	۳۶
سبک استبدادی	۲۵	۱۶	۴۱
سبک سهل‌گیر	۸	۱۸	۲۶
مجموع	۴۷	۵۶	۱۰۳

جدول ۶: نتایج آزمون خی دو مقایسه فراوانی پاسخ‌های انطباق همسان‌سازی والدین میان سه سبک فرزندپروری

متغیر	آماره خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری	آماره دقیق فیشر	سطح معناداری
انطباق همسان‌سازی والدین	۶/۸۶۶	۲	۰/۰۳۲	۶/۷۵۴	۰/۰۳۵

با توجه به نتایج مندرج در جدول (۴)، مقدار آماره خی دو تفاوت فراوانی‌ها در سه گروه با ۲ درجه آزادی برابر ۶/۸۶۶ است. از آنجایی که این مقدار از مقدار بحرانی توزیع خی دو با ۲ درجه آزادی در سطح ۰/۰۵ معادل ۵/۹۹ بزرگ‌تر است، بنابراین تفاوت معناداری بین سه سبک فرزندپروری در پاسخ انطباق همسان‌سازی با والدین در نقاشی کودکان وجود دارد.

جدول ۷: نتایج آزمون خی دو تعقیبی مقایسه فراوانی انطباق همسان‌سازی والدین میان دو سبک فرزندپروری

متغیر	گروه I	گروه J	آماره خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری
انطباق همسان‌سازی والدین	سبک قاطع	سبک استبدادی	۳/۷۴	۱	۰/۰۵۳
	سبک استبدادی	سبک سهل‌گیر	۵/۸۰۸	۱	۰/۰۱۶
	سبک سهل‌گیر	سبک قاطع	۰/۴۳۵	۱	۰/۵۱

همان‌گونه که در جدول فوق مشاهده می‌شود، آماره خی دو تفاوت دو گروه والدین با سبک فرزندپروری استبدادی و سهل‌گیرانه با یک درجه آزادی برابر ۵/۸۰۸ است که در سطح خطای

بررسی رابطه‌ی ویژگی‌های شخصیتی کودکان با سبک‌های فرزندپروری والدین از طریق ...

کمتر از ۰/۰۵ معنادار است؛ بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد فراوانی پاسخ‌های انطباق همسان‌سازی والدین نقاشی در بین خانواده‌هایی با سبک فرزندپروری استبدادی و خانواده‌هایی با سبک فرزندپروری سهل‌گیر تفاوت معنادار دارد. باین‌حال در میان سایر سبک‌های فرزندپروری این رابطه مشاهده نشد.

فراوانی نمرات خام حاصل از شاخص فاصله نقاشی خانواده به تفکیک سبک‌های فرزندپروری در جدول (۸) ارائه شده است.

جدول ۸: جدول فراوانی سبک‌های فرزندپروری برحسب فاصله

فاصله			
گروه‌ها	۰	۱	مجموع
سبک قاطع	۲۴	۱۲	۳۶
سبک استبدادی	۳۵	۶	۴۱
سبک سهل‌گیر	۲۳	۳	۲۶
مجموع	۸۲	۲۱	۱۰۳

جدول ۹: نتایج آزمون خی دو مقایسه فراوانی پاسخ‌های فاصله میان سه سبک فرزندپروری

متغیر	آماره خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری	آماره دقیق فیشر	سطح معناداری
فاصله	۶/۸۰۸	۲	۰/۰۵۵	۵/۳	۰/۰۶۸

با توجه به نتایج مندرج در جدول (۹)، مقدار آماره خی دو تفاوت فراوانی‌ها در سه گروه با ۲ درجه آزادی برابر ۶/۸۰۸ است. از آنجایی که این مقدار از مقدار بحرانی توزیع خی دو با ۲ درجه آزادی در سطح ۰/۰۵ معادل ۵/۹۹ بزرگ‌تر است، بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد، تفاوت معناداری بین پاسخ‌های فاصله در نقاشی کودکان از سبک‌های فرزندپروری مختلف وجود دارد.

جدول ۱۰: نتایج آزمون خی دو تعقیبی مقایسه فراوانی فاصله میان دو سبک فرزندپروری

متغیر	گروه I	گروه J	آماره خی دو	درجه آزادی	سطح معناداری
سبک قاطع	سبک استبدادی	۳/۷۴	۱	۰/۰۵۳	
فاصله	سبک استبدادی	سبک سهل‌گیر	۰/۱۳	۱	۰/۷۱۷
	سبک سهل‌گیر	سبک قاطع	۳/۹۱	۱	۰/۰۴۸

همان‌گونه که در جدول فوق ملاحظه می‌شود آماره خی دو تفاوت دو گروه والدین با سبک فرزندپروری قاطع و استبدادی با یک درجه آزادی برابر ۳/۷۴ است که در سطح خطای کمتر از

۰/۰۵ معنادار است؛ بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد فراوانی پاسخ‌های فاصله نقاشی در بین خانواده‌هایی با سبک فرزندپروری قاطع و خانواده‌هایی با سبک فرزندپروری استبدادی تفاوت معنادار وجود دارد. همچنین آماره خی دو تفاوت دو گروه والدین با سبک فرزندپروری قاطع و سهل‌گیرانه با یک درجه آزادی برابر ۳/۹۱ است که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۵ معنادار است، بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد فراوانی پاسخ‌های فاصله نقاشی در بین خانواده‌هایی با سبک فرزندپروری قاطع و خانواده‌هایی با سبک فرزندپروری سهل‌گیرانه تفاوت معنادار وجود دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر، بررسی رابطه‌ی ویژگی‌های شخصیتی کودکان با سبک‌های فرزندپروری والدین از طریق معانی رمزی نقاشی ترسیم خانواده در کودکان پیش‌دبستانی استان تهران بود؛ بنابراین بدین منظور ۱۰۳ کودک از پیش‌دبستان‌های منطقه ۲۰ استان تهران انتخاب شدند و نقاشی خانواده، طبق دستورالعمل آزمون ترسیم خانواده کرم، گرفته شد و از لحاظ ویژگی‌های فوق تفسیر شد و برای سنجش شیوه فرزندپروری والدین نیز از پرسشنامه بامریند (۱۹۷۳) استفاده شده است. نتایج نشان داد که در شاخص وسعت در نقاشی ترسیم خانواده در میان سه سبک فرزندپروری تفاوت معناداری وجود دارد. همسو با این نتایج در پژوهش ایروانی و همکاران (۲۰۰۷) در بررسی خانواده‌های کودکان طلاق و غیر طلاق دریافتند که کودکان طلاق سطح کمتری از کاغذ را برای ترسیم انتخاب کردند. هاشمی (۲۰۰۹) نیز به وجود تفاوت معنادار در وسعت ترسیم بین کودکان پرورشگاهی و غیر پرورشگاهی در نمونه پژوهشی خود اشاره کرده است. همچنین بیاسی، بونایتو و لوین (۲۰۱۵) به این نتیجه رسیدند که در خانواده‌های سازش یافته در نقاشی، از سطح بیشتری از کاغذ استفاده کرده‌اند؛ در صورتی که کودکان خانواده‌های سازش نیافته از سطح کمتری از کاغذ برای نقاشی افراد استفاده می‌کنند. فان (۲۰۱۲) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که در گروه تک والدی حذف پدر یا مادر بالاتر از گروه‌های دیگر بود.

با توجه به نتایج به دست آمده در پژوهش حاضر، میان سبک فرزندپروری سهل‌گیر و قاطع در زمینه وسعت رابطه وجود دارد. در تبیین این یافته‌ها می‌توان به این نکته اشاره کرد که استفاده از سطح کمتری از کاغذ در ترسیم نقاشی نمایانگر درون‌گرایی و پایین بودن اعتمادبه‌نفس در کودکان است. کودکان خانواده‌های سهل‌گیر و استبدادی اعتمادبه‌نفس پایین‌تری دارند و این می‌تواند در نقاشی آن‌ها به صورت نقاشی با وسعت کم نمایان شود. پژوهشی که مستقیماً در ارتباط با این یافته باشد، انجام گرفته نشده است. بر طبق نظریه بالبی و ارتباط آن با جدایی یا فقدان والدین، کودکانی

که در خانواده‌هایی با سبک فرزندپروری استبدادی و سهل‌گیر قرار دارند، دارای آسیب‌های روانی بیشتری نسبت به کودکان خانواده‌های مقتدر هستند و این وقفه و بازداري روانی کودکان در نقاشی ترسیم خانواده می‌تواند در قاعده انعطاف‌ناپذیری کودکان نمایان شود. از سویی ترسیم خطوط منحنی و وجود سرزندگی و گسترش در ترسیم خانواده، نشان‌دهنده جو خانوادگی گرم و وجود روابط صمیمی است و از این رو نشان‌دهنده پویایی زندگی است.

همچنین نتایج نشان داد که تفاوت معناداری بین سه سبک فرزندپروری در پاسخ انطباق همسان‌سازی با والدین در نقاشی کودکان وجود دارد. اصلی پور و همکاران (۲۰۰۹) نیز در پژوهشی تحت عنوان "مقایسه ویژگی‌های ترسیمی کودکان پرورشگاهی و غیر پرورشگاهی در آزمون ترسیم خانواده" به این نتیجه دست یافتند که کودکان این دو گروه از لحاظ همسان‌سازی تفاوت معناداری ندارند. در تبیین تائید این یافته می‌توان گفت که کودک در نقاشی خود با فردی همسان‌سازی می‌کند که برای کودک از لحاظ یا لحاظ‌هایی مهم است به‌عنوان مثال گاهی کودک با خواهر یا برادر کوچک‌تر از خود همسان‌سازی می‌کند به این دلیل که او شاید از طرف والدین توجه بیشتری را دریافت می‌کند. به عبارتی تنها والدین گزینه انتخابی کودک برای همسان‌سازی نیستند. با توجه به جدول نتایج آزمون تعقیبی، میان سبک‌های استبدادی و سهل‌گیر رابطه معنادار وجود دارد. این به معنای آن است که انطباق همسان‌سازی با والدین در کودکان با والد مستبد یا سهل‌گیر می‌تواند ناشی از ترس کودک از والد باشد که سبب می‌شود تا او با والدین خود همسان‌سازی کند و خود را در مقام آن‌ها در نقاشی‌هایش نشان دهد.

نتایج نشان داد که تفاوت معناداری بین سه سبک فرزندپروری در پاسخ فاصله در نقاشی کودکان وجود دارد. مجزا ترسیم کردن یک مکان جداگانه و یا گوشه‌ای به طور جداگانه در وی کاغذ ممکن است نشان بدهد که کودک این شکل‌ها را به‌عنوان بخشی از خانواده‌ی واحد درک نکرده است و از سویی کودک در توضیح دادن و ارتباط برقرار کردن با اعضای دیگر خانواده دارای مشکل است (فایض، ۲۰۰۵). همسو با نتایج پژوهش حاضر، شاکریان (۲۰۰۹) در پژوهش خود با عنوان "مقایسه‌ی ترسیم خانواده جهت تحلیل روان‌شناختی کودکان در خانواده‌های عادی و تک‌والدی" به این نتیجه دست‌یافت که کودکان خانواده‌های تک‌والدی در مقایسه با کودکان خانواده‌های عادی در نقاشی‌های خود ترسیم فاصله با والدین را نشان می‌دهند. همچنین در پژوهش‌های ابروانی و همکاران (۲۰۰۷) و فایض (۲۰۰۵) ترسیم فاصله با والدین در نقاشی کودکان خانواده‌های طلاق مشاهده شده است. گلندر و ایدلستین (۲۰۱۵) نیز نشان دادند کودکان با

دل‌بستگی نایمن، در نقاشی خانواده خود را با فاصله از والدینشان ترسیم نمودند. با توجه به جدول نتایج آزمون خی دو تعقیبی میان سبک‌های قاطع و استبدادی از یک‌سو و سبک سهل‌گیر و قاطع از سوی دیگر رابطه وجود دارد. در تبیین این نتیجه می‌توان به این نکته اشاره کرد که خانواده‌های استبدادی و سهل‌گیر به دلیل توجه کمتر به کودکان سبب دوری آن‌ها می‌شود که می‌توان این فاصله و دوری را در نقاشی‌های کودکان در خانواده‌های سهل‌گیر و استبدادی مشاهده کرد.

در مجموع می‌توان گفت، شیوه‌های فرزندپروری سهل‌گیرانه و استبدادی اثر منفی بر رشد کودک می‌گذارد. با این حال شیوه فرزندپروری مقتدرانه رشد اجتماعی و شناختی کودک را تسهیل می‌کند. در واقع والدین دارای سبک فرزندپروری به نیازها و توانایی‌های کودکان خود توجه دارند. آن‌ها تلاش می‌کنند در هدایت فرزندان از صمیمت، احترام، کنترل غیرمستقیم و انتظارات معقول استفاده کنند (بلیاد و همکاران، ۲۰۱۹). در پژوهش حاضر تفاوت میان سبک‌های فرزندپروری و شاخص‌های وسعت، فاصله و انطباق همسان‌سازی با والدین مشاهده شد. باین‌حال با وجود آن‌که بین نتایج حاصل از پژوهش حاضر با نتایج مطالعات ذکرشده در برخی زمینه‌ها همخوانی وجود نداشت، نتیجه می‌گیریم که هرچند حضور والدین در کنار فرزندانشان برای رشد عاطفی، ذهنی و اجتماعی. جسمی ضروری است، اما بسیاری از والدین به دلیل وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به رشد و شرایط حاکم بر خانواده خود اهمیت نمی‌دهند و این می‌تواند سبب اضطراب و نگرانی کودکان شود. آزمون ترسیم خانواده ابزاری مناسب در بررسی سازوکارهای ناهشیار و دفاع‌های کودکان است. از این‌رو می‌توان از آن در شناسایی و تشخیص مشکلات ناشی از فرزندپروری در خانواده بر کودکان استفاده کرد و از تأثیرات این شرایط در آینده‌ی کودکان جلوگیری کرد.

علاوه بر این باید به این نکته نیز توجه کرد که ممکن است بسیاری از والدین در پاسخ دادن به پرسشنامه فرزندپروری نمره سبک مقتدرانه را کسب کنند به عبارتی نمره سبک ادراک شده خود را کسب کنند و نه آن سبکی که در عمل و در رابطه با فرزندان خود به کار می‌گیرند. همچنین باید توجه داشت که نقاشی‌های کودکان خیلی پیچیده و ذاتاً مبهم است و یک ویژگی چندین تفسیر مختلف را همراه دارد چرا که تفسیر نهایی نقاشی هم به تجربه بالینی روانشناس و هم به تجربیات عاطفی کودک و محیط و شرایطی که در آن لحظه کودک به نقاشی می‌پردازد بستگی دارد.

نقاشی کودکان تنها وسیله‌ای برای پرورش خلاقیت کودک نیست بلکه به‌عنوان شاهراهی برای ورود به مبادله محیط اجتماعی و دنیای بزرگسالان اطراف کودک است که حالات عاطفی

کودک در آن دیده می‌شود. با وجود آن که بین نتایج حاصل از پژوهش با برخی مطالعات در این زمینه همخوانی مشاهده شد، نتیجه می‌گیریم که هرچند حضور والدین و شیوه‌های فرزندپروری آن‌ها برای تحول عاطفی، ذهنی، اجتماعی و جسمی کودکان ضروری است اما علاوه بر حضور والدین، وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خانواده و وجود و حضور خواهر و برادر نیز در تحول کودک بسیار مؤثر است.

با توجه به اهمیت نقش خانواده در سلامت روانی و شخصیت کودکان شایسته است پیشنهادهای پژوهشی زیر در جهت غنی‌تر کردن دوره پیش‌دبستانی ارائه شود:

- پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی متغیرهای مربوط در گروه‌های مختلف پسران و دختران، گروه‌های قومی و فرهنگی مختلف و گروه‌های سنی مختلف مورد بررسی قرار گیرد.
 - علاوه بر بررسی کمی داده‌ها از روش‌های بررسی کیفی مانند مصاحبه نیز استفاده شود.
 - پیشنهاد می‌گردد در تفسیر ویژگی‌های نقاشی خانواده، علاوه بر این ابزار، از آزمون‌های فرافکن به منظور شناسایی مسائل و عوامل مرتبط با رشد شخصیت کودک استفاده شود.
- در پژوهش حاضر به دلیل محدودیت‌هایی از جمله سوگیری در تفسیر نقاشی کودکان، محدودیت‌های زمانی و سوگیری والدین در پرسشنامه فرزندپروری و وجود تفاوت‌های فردی در میان خانواده‌ها بررسی نمونه‌ای با حجم بزرگ‌تر را می‌طلبد.

منابع

- Ahadi, H., Jomehri, F. (2016). *Developmental psychology*. Qom: Ayandeye Derakhshan Publication.
- Aslipoor, A. (2010). A comparison of drawing characters of orphanage children and non-orphanage in Draw-a-Family Test. *Journal of Fundamentals of Mental Health*, 12(48), 83-674.
- Bakhtiari Zadeh, N. (2013). *Comparison of the characteristics of bullying and normal fifth grade students*. Master Thesis in Preschool Education. Allameh Tabatabai University.
- Baliad, M. R., MajidAv, H., Ahadi, H. (2020). Comparison of social and cognitive development of 5-7 year old children based on parenting styles. *Journal of Psychological Sciences*. 2284-2279: (84) 18.
- Corman, L. (2019). *Le test du dessin de famille dans la pratique medico – pedagogique*. Dadsetan, P., Mansour, M. Tehran: Roshd Publication
- Fayez, Z. (2005). *Study and comparison of family painting features in divorced and non-divorced children in preschool of District 11 of Tehran*. Master Thesis. Allameh Tabatabaei University
- Groth Marnat, G. (2018). *Handbook of psychological assessment*. Pasha Sharifi, H., Nikkhho, M. R. Tehran: Roshd Publication.
- Heydari, A. (2013). *Study and comparison of family painting features in third grade children with parenting style*. Master Thesis in Preschool Education. Allameh Tabatabaei University.
- Irvani, M., Valizadeh, S., Shafieifard, Y. (2007). A comparison of the descriptive indexes of disintegrated and integrated families through family description test (DAF). *Journal of Thought and behavior in clinical psychology*, 2(5), 9-22.
- Moshtaghi, S., Mirhashemi, M., Sharifi, H. (2013). the rule of parenting styles in students achievement goal orientation. *Journal of Social Puchology (New findings in psychology)*, 8(26), 39-52.
- Minaei, A., Nikzad, S. (2017). The Factor Structure and Validity of the Persian Version of the Baumrind Parenting Style Inventory. *Journal of Family Research*, 13(1), 91-108.
- Nazemian, A., Shams zarmehri, Z. (2016). Effectiveness of triple positive parenting program based on Iranian culture on mother-child relationship and children's academic achievement. *medical journal of mashhad university of medical sciences*, 59(2), 124-131.
- Hashemi, N., Fadavi, S. (2009). *Analysis of paintings of Laboror Children*. NEGAREH, 4(12), 107-117.

- Khatiri, E., Nourani, M. (2019). Analysis of drawing level of family test in normal and bad parenting children (aged 4-6 in Tehran)., *Journal of Theoretical principles of Visual Arts*, 3(2), 33-44.
- Prosecutor, P. (2018). *Assessing children's personality based on drawing tests*. Tehran: Roshd
- Parcham, A. Fatehizadeh, Moollah Yari, H. (2012). Comparison of Bamrind parenting styles with responsible parenting style in Islam, *Journal of Research in Islamic Education*, Year 20, No. 14, 115-138
- Parand, A. (2010). Parenting methods and its relationship with children, *Scientific Research Journal*. No. 167. 58-59
- Rowhany, N. S., Jalali, M. R., Mousavi, A. (2019). The Relationship between Personality Traits, Attachment Styles, and Parental Styles with Children's Physical Health. *Journal of Child Mental Health*. 6 (3) :215-227.
- Seyedmosavi, P. S., Nad Ali, H. (2008). The Study of Relationship Between Parenting Styles and Externalizing Symptoms in 7 to 9 Year Old Children, *Journal of Family Research*, 4(13), 37.
- shakerian, A. (2009). Family drawings for psychological analysis of children living in normal and single-parent families. *Journal of Fundamentals of Mental Health*, 11(44), 21-312.
- Shafiei, M., Salimi, H., Kordmirza, E. O. (2013). *The Comparison of Drawing Family and the House-Tree-Person Test in Children with Addicted and Non-Addicted Parents*. Scientific Quarterly Research on Addiction. 7 (27) :137-148.
- Shafipour, S. Z., Sheikhi, A., Mirzaei, M., Kazemnezhadleili, E. (2015). Parenting styles and its relation with children behavioral problems, *Journal of Holistic Nursing and Midwifery*, 25(2), 49-56.
- .
- Aytac B, Pike A (2019). Bond R. Parenting and child adjustment: a comparison of Turkish and English families. *Journal of Family Studies*; 25 (3):267- 86.
- Biasi V, Bonaiuto P, Levin J. (2015). *The color Family Drawing Test: Assessing children's perception of family relationships*. Studies on mental health and cross ° cultural comparisons. Health; 7: 300-307.
- Fan ,Ruie Je (2012). A Study on the Kinetic Family Drawing By Children with different family Structure. *The Internatinal Journal Of Arts Educational*
- Farzand, M., Çerkez, Ç. and Çerkez, Ç. (2017). *Empirical studies on parenting styles: A trend analysis*, www.tandfonline.com.

- Fu C, Niu H, Wang M (2019). *Parental corporal punishment and children's problem behaviors: The moderating effects of parental inductive reasoning in China*. Children and Youth Services Review; 99 (1):1- 9.
- Giagazoglou P, Kouliouisi C, Sidiropoulou M, Fahantidou A. (2012). *The effect of institutionalization on psychomotor development of preschool aged children*. Res Dev Disabil. 33 (3):964-70. DOI: 10.1016/j.ridd.2011.12.016 PMID: 22285733
- Goldner L, Edelstein M. (2015). *A glance at childrens family drawings: Associations with childrens and parents hope and attribution style*. Arts Psychiather. 2015; 43: 7° 15.
- Hedstrom E. (2016). *Parenting Style as a Predictor of Internal and External Behavioral Symptoms in Children: The Child's Perspective*, pp 27-55.
- Hosokawa R, Katsura T (2019). *Role of Parenting Style in Children's Behavioral Problems through the Transition from Preschool to Elementary School According to Gender in Japan*. Int J Environ Res Public Health;16 (1): 21-27.
- Milne L, Greenway Ph. Best F (2005). *Children's behavior and their graphic representation of parents and self*. The Arts in Psychotherapy. 32: 107-1

